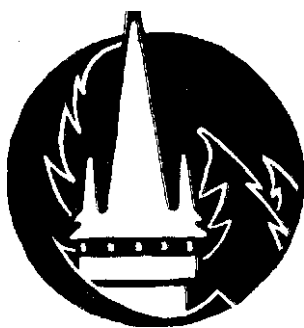

erdélyi • • Fiatalok •

A ROMÁNIAI
ÚJ MAGYAR NEMZEDÉK
FOLYÓIRATA.

SZERKESZTI:
LÁSZLÓ DEZSŐ
LAPTULAJDONOSOK:
Biró Sándor, Debreczeni László,
Dr. Jancsó Béla, László Dezső,
Dr. László Ferenc.

TARTALOM:

- Ady (Dr. Jancsó B.)
*
Ady, a költő-jós (Biróné Váró Éva).
*
Új erdélyi tájékozódás (László Dezső).
*
Huszéves visszapillantás (Biró S.).
*
A romániai magyar orvosellátás
(Dr. Bódis Gáspár).
*
A nép és az intelligencia
*
Szabó Dezső-jubileum elé.
*

CLUJ-KOLOZSVÁR, 1939

X. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM.

Inregistrat sub Nrul, curent 31-1938.

A D Y

Januárban mult husz éve, hogy meghalt. Ez a halál szimbolikus jelentőséget nyert: a faját jobb életre serkenteni akaró, a tornyosuló veszélyeket süket fülekbe kiabáló jós akkor pusztult el maga, mikor meg nem hallgatott jóslatai beteljesedtek.

Adyban mi nem elsősorban a költőt látjuk, a világ egyik legnagyobb lírai lángelméjét, akinek az egyéni ember minden örök kérdésére megrendítő hangja volt. Aki korszakot zárt le az egyéni líra szintézisével és korszakot nyitott, mert gyökerei egy őstönös közösség: faj őstalajából fakadtak.

Adyban mi ma, a beteljesedett jóslatai utáni életben elsősorban az új magyar öntudat kiindulását látjuk.

Kora felületes, magát megcsaló, hamis illuzióktól saját problémáit nem látó magyarságába a géniusz vulkánikusságával egy mélyebb, igazabb magyarság ösztönével dobbant.

Az önmagával megelégedett, magát, s jövőjét nem látó nemzetet egy soha nem volt erejű önkritikával saját belső bűneire figyelmeztette. Önmarcangoló, tragikus nemzeti kritikája két magyar gondolkodás vízválasztója: aki-Adyt elfogadja, el kell annak indulnia egy új magyar gondolkodás felé.

Ennek az új magyar gondolkodásnak alapjait az ő nemzetkritikája által megtisztított talajra lehet csak rakni.

Az új öntudatformálás pozitív munkája nem neki rendeltetett el, aki költő volt és aki tragikusan pusztuló egyéni életével hiába próbált faja összeomlása elé állni. – De az új magyar öntudat épülete számára mennyi alapkövet összehordott!

Ő benne megmélyült a magyarság: ő tette sorsparanccsá a saját hibáitól való megtisztulást. Ő benne megmélyült a magyarság osztaályok és csoportok helyett az egész fajján. Fajjáért, a magyar tömegekért való felelősség szociális lelkiismeretét ő hozta a magyar tudatba.

Ő látta meg először Erdély szellemi jelentőségét. Amit 1905-ben irt az erdélyi magyar lelkiség jelentőségéről, mely a Nyugat és Kelet között hanyódó magyar lélek dilemáját úgy oldja meg, hogy a Nyugat: az emberiség haladásának új áramlatait ösztönösen felfogja és tudatosan magába asszimilálja, hogy saját erejévé tegye, – azt ma újra el kell olvasni.

És el kell olvasni, ahogy ez az új magyar szociális lelkiismeret kiállott az akkori magyarországi nemzetiségek emberi jogai mellé és ahogy köztük és a magyarság közt ösztönösen megérezte az azonos sors szükséges szolidaritását.

Olvasni kell Adyt, mikor kételkedünk önmagunkban és olvasni kell, mikor az önáltatás, felületesség, egymás elleni acsarkodás vesz erőt rajtunk.

Ami ma idegenné vált belőle: a kiutat nemlátó pesszimizmus, azt heroikus akarattá olvasztotta az új magyartudat számára Szabó Dezső, akinek elrendeltetett elindulása (az El-sodort falú négy hónappal Ady halála után jelent meg) kezdte meg az új magyar gondolkodás építő korszakát.

Dr. JANCÓSÓ BÉLA
Erdélyi Magyar Adatbank

Ady, a költő - jó s

Az igazi nagy költő mindig teljesen kifejezi azt a világot, melyben él, – azt a kort, melybe sorsa beleadta. De úgy fejezi ki, hogy mégsem engedi magát megkötni a mikor? és hol? súlyos béklyóival. Miért reszket meg a lelkünk, ha századok kódén át hozzánk szól Balassa, Zrinyi, vagy Csokonai? Miért érezzük őket, a rég-porladtakat előbb valónak sok valóban élónél?

Jaj azoknak, akiket végzetük nem abba a korbába helyez, amelyikbe emberi mérték szerint beletartoznának! Jaj az epigonoknak, akik későn jönnek. De ezerszer jaj a vátesznek, a költő-josnak aki korán jön s csak akkor értik meg a szavát, mikor az elgyötört test már a földé s az elkínzott lélek az örökkévalóságé.

Ady Endre a lángész emberfeletti érzékével tisztán látta váteszi voltát. Fellépésekor nemzete még egészen felhőtlennek látta az eget. Eltelve saját nagyságával, biztosítottan tudta jövődjét. Sejtelve sem volt azokról az erőkről, amelyek a mélyben már előkészítették a nagy nemzeti tragédiát. Mikor Ady rádöbbsent arra, hogy milyen előkészület nélkül kell hirdetnie a közelgő veszedelmet, riadtan eszmél sorsára: „Korán jöttem én ide”... Dacos keserűséggel vállalja a kaszszandrai végzetet s gázol muszaj-Herkulesként a magyar ugar elvadult tájain, ahol az égig nyúló giz gazok között hiába keres virágokat.

Felsír benne a hajszolt, magánosságát érző ember:... „ez a pusztaság megöl, hol hasztalan kiáltok.” Am az örökkévalóságot tudva-tudó költő így bátorítja halandó porhüvelyét: „Ne félj hajóm, rajtad a holnap hőse...” Es evez, evez az új vizéken, új kínokat, titkokat, vágyakat hozva s messzire eldobva magától a „megálmodott álmokat.”

Amint a jövőbe tekint, megdöbbenve akarja felrészni az édes álomba szenderült magyarságot szörnyű igazságokat és jóslatokat kiáltva fülébe. Az alvó, ha megzavarják, vagy mégjobban fülére huzza a kellemesen meleg takarót és alszik tovább, – vagy pedig megzavart álma miatt dühödten fordul ébresztője felé. Ez történt az Ady esetében is. Hogy aztán az érte- és ellene felviharzó késhegyig menő vitában, halála után végül is hatalmas diadált aratott, ez mégsem változtat az ember-Ady mélységes tragédiáján.

Mit kiáltott hát Ady az álmódó nemzet fülébe, hogy az olyan véres ingerültséggel serkent fel ellene? Szidta? Gyalázta? Megrugdalta?

Igen. De csak azért, hogy felébressze. Hogy a szerette-gyűlölt alvót a hinár le ne húzza a gyilkos mocsárba. Hogy az édesen szendergőre rá ne dőljön halálos csapással a saját leomló háza...

„Dacos Hunnia álmódva vívja a régi csatát” s tetszeleg az ősi magyar virtus rendíthetetlen erejében. Hogyne horkanna föl, mikor azt vágják a szemébe, hogy ő „hőkölő harcok népe... Vertnek született, nem verőnek” – hogy minden ideálja mások által elhajtott ócskaság s nem kár érte, ha életének fonala elszakad. A költő, „a magyar bánatok legvertebb siratója”, ostorcsapásokként zúdítja az álmódóra a „Fölszállott a páva” kemény vagy-vagy-ait: „Vagy lesz új értelmük a magyar igéknek... Vagy láng csap az ódon, vad vármegeháza. Mert óriási rostával a kezében ott áll az Ídő s irgalmatlanul kihullatja minden virtus

dacára azokat, „kik nem magvak a Jövőnek.” Látja, amint itt-ott összehajol „esett, szép, szomorú fejekkel” négy-öt magyar s tehetetlenül sírják a nagy kérdést: „miért is, miért is?” s látja a multban a sok bús homlokú magyart, „kinek azért kellett pusztulni, mert újat, s emberit akart.” Tudja, ha fel nem ébred idejében, „úgy elfogy a magyar, mintha nem lett volna”. S ő, aki maró szavakkal szidalmazta nemzetét, mintha utálná és gyűlölné, ellágyulva szól: „En seregem és én népem, szeretlek én mindenképpen...”

Azoknak, akik könnyelműen egyre csak azt dalolták, „ha a föld Isten kalapja, úgy hazánk bokréta rajta”, szomorúan mondja a szemükbe, hogy az a hely, a Duna-Tisza tája, csak „bús villámhárító, fél-embegek, fél-nemzetecskék számára készült szégyen-kaloda, ahol a szárnyakat lenyesték”. Haláltónak látja az országot, hol fagyos lehellet és hullaszag száll minden virág felett. Mindig elvágyik innen és sokszor hátatfordít szülőföldjének. Aztán, – mint a föl-föl dobott kő, újra csak visszaesik ide s „kisírt, szegény, elfaradt gyermekként” pihen meg az ősi rögön..

Biróné Váró Éva

Ady rövid életrajza.

Született 1877. nov. 22-én Érmindszentén, meghalt 1919. jun. 27-én Budapesten. Gimnáziumi tanulmányait a nagykárolyi piarista és a zilahi ref. kollégiumban végezte. Családja kívánságára a jogi szakra iratkozik be (Debrecen, Budapest) s közben újságíróskodik Debrecenben, majd Nagyváradon (a Szabadság és Nagyvárad Napló szerkesztőségeiben). Itt már kibontakozik lírai tehetsége. A jogot abbahagyva, kenyérkeresetként újságíró, elrendelt tehetsége szerint költő. Első eredeti nagy verseskötete az Új versek (1906) az első párisi útja után jelent meg és szenvedélyes irodalmi és közéleti harcokat kavart fel. Az akkor megindult *Nyugat* c. folyóirat őt tüzi ki lobogójának és ettől kezdve haláláig a modern magyar szellemiség kialakulási harcainak központja a személye és írásai. A világháború alatt már elhatalmasodott vérbajával súlyos betegen, s hanyatló szellemi erővel előre látja a magyarság pusztulását és alig 42 éves korában hal meg.

Művei: Vér és arany (1908), Illés szekere (1909), Szeretném ha szeretnének (1910), Minden titkok verseiből (1911), A menekülő élet (1912), A magunk szerelme (1913), Ki látott engem? (1914), A halottak élén (1918), Az utolsó hajók (hátrahagyott versek). Ezen kívül novellái, „essay”-i és részben összegyűjtött újság-cikkei. Verseit ma már csaknem minden nyelvre lefordították. Sokat fordított románra belőlük Goga Octavian és Isac Emil.

U j e r d é l y i t á j é k o z ó d á s

Egy népközösség életrealósága végső gyökerében nem tagjainak számától vagy a birtokában lévő gazdasági javak mennyiségétől, hanem nemzeti öntudatának egységétől, tisztaságától és feszítő erejétől függ. A legsúlyosabb külső viszonyok között élő, gazdaságilag elmaradott, kis népek csodálatos szívóssággal tudják magukat fenntartani, ha egységes és erőteljes nemzeti öntudatot tudnak, mintegy védőboltozatot maguk fölé emelni.

Minél kisebb egy népközösség, annál inkább ki van téve annak a veszedelemnek, hogy a maga élet-egységén belül nem tudja egyetlen központból kiinduló, biztos és tiszta irányvonalak között rendezni el közönségi életének tényezőit. A kis népek halálát éppen az okozza, hogy elveszítik az önmaguk életét kiadó különböző életnyilvánulások közötti biztos tájékozódást. Az egységes, biztos és tekintélyként tisztelt belső tájékozódásnak azonban ugyanilyen erőteljes külső tájékozódással kell párosulnia. A kis népközösségeknek egyáltalán nincs módjuk arra, hogy döntő módon befolyásolják más közösségek életét, viszont a más nemzeti közösségek és nagy szellemi áramlatok annál erőteljesebben ostromolják a kis népek öntudatát.

I.

Az erdélyi magyarság életében a világháború után eltelt húsz kisebbségi év alatt két nagy szellemi tájékozódás történt. Mindkettőnek a fókuszában, mély történelmi öntudattal és tiszta lelkiismerettel megáldott férfiak állottak.

Talán nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy az erdélyi magyarság első kisebbségi tájékozódását *Kós Károly*, *Zágoni István* és *Paál Árpád* 1921. elején kiadott „*Kiáltó Szó*” c. röpirata jelentette. Ez a röpirat vezette be és indította el a román állam keretei közé baktató erdélyi magyarság mindenirányú új aktivitását. Nyomában egyre izmosabb és sodróbb erővel bontakozik ki az új erdélyi irodalom, amely hatalmas erővel ébreszti fel a sejtések mélyén szendergő történelmi erdélyi öntudatot. Az erdélyi szellemnek ez a felébredése nagy önbizalommal, saját erőnkbe vetett mérhetetlen hittel töltötte el a szörnyű bizonytalanságoknak nekiinduló népközösségünk kellő éberséggel rendelkező intelligenciáját. Egyik napról a másikra kelnek életre alvó intézményeink és születnek meg kisebbségi életünk alapvető új munkaközösségei. A világháború szörnyűségein megcsömörlött erdélyi magyar embernek valóságos gyógyír volt az első kisebbségi éveknek az a határtalan idealizmusa, amelyet íróink és tudósaink leheltek ki minden alkotásukból. A mai napig is az elveszített első szerelem fájó emlékeivel gondolunk vissza az erdélyi magyar szellemi életnek erre az első hőskorára.

Közben az évek teltek, s a világháború utáni évek jótékony idealizmusának köde oszladozni kezdett, s egyre világosabban meg kellett látnunk, hogy a világháború csak döntő szimptomája egy minden eddiginél hatalmasabb egyetemes emberválságnak. Az *idealista* ember egyre türelmetlenebb *kritikus* lett.

Kisebbségi életünk *második* tájékozódását *Makkai Sándor*: „*Magyar fa sorsa*” (1927) és „*Magunk revíziója*”,

(1931) c., szellemi életünknek új medret szabó két könyve készíti elő és vezeti be. Az első könyv a világháború utáni magyar válság történelmi gyökereire, második pedig a bennünk rejtőző szellemi és erkölcsi okaira mutat rá. E két könyvből és a vele rokon művekből, melyek közül kiemelkedik *Imre Lajos*: „*Az ifjúság válsága*” c. írása, egyszerre öntudatosá vált, hogy egész kisebbségi és emberi életünk alapjában van megrendülve és alapjából építendő újra. Ennek az új kritikai tájékozódásnak éppen olyan mély visszhangja volt, mint az elsőnek. A legtisztább visszhangot az éppen ez időre kibontakozó erdélyi ifjúsági mozgalmak verték. De ebbe a nagyon tiszta erdélyi hangba és visszhangba egyre fokozódó erővel vegyült bele a világforradalom közeli kitörését remélő marxisták hangzavara is: a mély történelmi öntudaton és keresztyén felelősségen nyugvó kritika által feltárt egyetemes emberi és magyar válság által saját maguk igazát vélték igazoltatni. Olyan súlyos belső próba alatt sohasem állott a kisebbségi magyarság, mint amely alá önmaga kritikája állította.

Ezzel az önemésztő kritikával szemben legelőször *Reményik Sándor* kiáltott vétót a Pásztortűz egyik, 1931. évi tavaszi számában közölt „*Nemzeti önkritika vagy szellemi mazochizmus*” c. cikkében. A nagy költő attól fél, hogy nemzeti önkritikánk öncélúvá vált és megfeledkezett arról, hogy neki is építenie kell a nemzetet. Felidézi legnagyobb önkritikusunknak, *Széchenyi*-nek a példáját, aki a magyar önkritika legmélyebbre vágó *Hitele*, *Világa* és *Stadiuma* után megírta a magyarság nagy önvédelmét, az *Ein Blicket*.

A belső kritikák és pesszimista hangú helyzetfeltárások által feltakart egyetemes emberválság meredélyeinek a széléről hovatovább egyre ösztönösebben menekültek az emberek a legtermészetesebb emberi közösségbe s a *nemzeti élet* sáncai közé. Ha ez a fordulat nem következik be, a világ több országában elkerülhetlenné vált volna a kommunista forradalom kitörése. A nemzeti közösségre rátalált európai ember átértékeli a nemzeti gondolatot; a nemzeti *érzés* helyébe a nemzeti *öntudatot*, a nemzeti *válság* helyébe a nemzeti értékek *valóságát* és a társadalmi *osztályok* helyére az egységes *nemzeti közösséget* állítja.

Nekünk erdélyi magyaroknak különösen *Németh László* utirajzán és *Makkai Sándor* „*Nem lehet*”-jén keresztül kellett meglátnunk, hogy nem maradhatunk abban a szétszórt, szétszervezett, gyűlölségtől szétrágott, ezer külön darabban vonagló állapotban, amelyben a nemzeti gondolat új megfogalmazása talált bennünket. Mi nem bízhatunk abban az idealista öntudatban, amely a világháború utáni évek alatt egyetlen gyógyszerünk volt és nem bízhatunk abban az újabb kritikai öntudatunkban sem, amelynek metsző szele mezítelenre vetkőztetett és feltakarta minden szennyünket és sebünket. Minden halállírán és önemésztő kritikán túl új, pozitív értékeket tartalmazó, egyetemes igényű, sokakat összefogó öntudatra, egységes irányítás alatt álló belső erőösszeszedésre és új emberméltósági tudatra van szükségünk, ha talpra akarunk állani.

Ki kell mondanunk egészen határozottan, hogy új belső és külső tájékozódásra van szüksége az erdélyi magyarságnak, mert ha ezt a tájékozódást elmulasztja,

a legveszedelmebb pusztítással fog a történelem vihara rajta végig seperni. Ha a világ legnagyobb népei egyre fokozódó erővel szervezik egyetlen tengely köré eddig külön gócpontok körül keringő közösségi szerveiket, alakítják ki egységes nemzeti öntudatokat, tisztazzák önmaguk és a világ előtt történelmi hivatásukat, akkor egy maroknyi népközösségnek, az erdélyi magyarságnak nem szabad úgy maradnia, ahogy ma áll: meztelenül, tétovázva, önmagát marva, küldetéséből, értékeiből, vezetőiből, közös nagy alkotásaiból kiábrándulva.

Őszintén fel kell tennünk a kérdést, hogy ez a fentebb érintett új tájékozódás nem jelenti-e a kritikai nemzeti öntudatnak a feladását, nem igazolja-e azokat, akik annak kezdettől fogva ellenzői voltak? Erre a kérdésre a leghatározottabb nem-mel felelünk. Nem, mert ez az új tájékozódás nem megtagadása, hanem szerves folytatása a nemzeti önkritika által feltárt gondolatoknak. Mi nem azoknak a gondolkozásait igazoljuk, akik az elmúlt 20 esztendő alatt is megmaradtak amellett a tájékozódás mellett, amelyet még a világháború *előttől* hoztak magukkal. Az elmúlt évtizedek alatt az emberi élet legdöntőbb tényeiről s a munkáról, nemzetről, államról, kulturáról, társadalomról, vallásról a legteljesebb mértékben megváltozott az emberiség felfogása. Ezt a felfogásbeli különbséget éppen az elmúlt évtized szörnyű kritikája hozta napvilágra, ma ezt a kritika által megkezdett munkát kell tovább folytatni: építeni kell ezzel az új kritika által kibányászott és megformált anyaggal. Nekünk az előttünk járó kritikai elmék által feltárt forrásokat tisztán kell tartanunk és azok vizét malmothajtó, kertetöntöző, szóval életettámasztó csatornába kell tovább vezetnünk.

Mi nem a régi magyarságot akarjuk folytatni, hanem ennek romjain az új magyarságot akarjuk *megépíteni*.

II.

Mialatt az idealista és kritikai erdélyi magyar öntudat nemcsak az erdélyi, hanem az egyetemes magyar szellemi életben is új tájékozódást jelentett, vagy legalább is döntően közrejátszott az egyetemes új magyar tájékozódás megtalálásában, addig az utóbbi évek alatt azt kellett éreznünk hogy Erdélynek egyre kevesebb mondanivalója van az egyetemes magyarság számára. Sőt az egyetemes magyarság felől két igen metsző és tehetlenségünket felettébb megmutató kritika hangzott el felettünk. Ma már egyre kevesebbet gondolnak Erdélyre úgy mint a magyar szellemi élet nagy erőtartálékára: inkább sajnálnak, mint szeretnek, inkább vádolnak, mint védenek. Ez a szomorú sötét háttér még élesebbé rajzolja az új erdélyi tájékozódásnak a magyar szellemi élet egészére nézve egyetemes jelentőségét. *Szekfü Gyula* „Három nemzedék”-ének utolsó könyve megrázó erővel beszél a mai magyar élet ijesztő antinómiáiról, amelyek között nem tud megszületni az egészséges, szintetikus, új magyar élet. A mai magyar élet szörnyű tragédiája az, hogy a nemzet életét alkotó legértékesebb erők egyetlen közösen elfogadott indító erő hiányában, egymás ellen fordulnak, egymást kölcsönösen lefékeznek.

Az erdélyi magyar életben nem annyira az erők ellentétéről, mint inkább a különböző irányokba, munkakörökbe szétáradó élettényezők belső, organikus egységének a hiányáról kell beszélünk. Az erdélyi helyzetnek az az előnye, hogy belőle könnyebben lehet eljutni a ma oly nagyon szükséges és elodázhatatlanul megvalósítandó és megvalósítható *magyar szintézisnek*

a megalkotására. Ha az erdélyi magyarság esedékes új tájékozódásán át eljut az erdélyi magyar erők új szintéziséhez, ezzel a lépésével ismét éppen olyan példamutató szolgálatot fog végezni az egyetemes magyar szellemiségben belül, mint amilyent végzett a nemzeti idealizmus ápolásával és a nemzeti önkritika megszólaltatásával.

Milyen óriási új feladat előtt áll a kisebbségi magyarság: a román állam keretei között, az állam által nyújtott, törvényesen biztosított lehetőségek között meg kell alkotnia a hozzája tartozó magyarok organikus népközösségét; egyetlen szellemi tekintélyből kiáradó életerő köré kell szerveznie, eddig párhuzamosan, vagy divergensen haladó intézményeinek munkáját; fontosságuk sorrendje szerint kell egymás mellé, vagy egymás fölé rendelnie a közösségi életét kitevő különböző munkaközösségeit. És e fölé a belső szervezkedés fölé, mint erős védő boltozatot kell felemelnie az új erdélyi magyar öntudat acél bordázatát. Nagy életerőnek kell abban a népközösségben élnie, amelyik ilyen nehéz helyzetben, ilyen nagy igényt mer és tud önmagával szembe állítani. Ennek a lehetetlenül nagy feladatoknak a megvalósítása olyan mindennapi szükség, megvalósulásától pedig annyi kis ember olyan sok életbevágóan fontos létszüksége nyer megoldást, hogy egy percig sem szabad egy ilyen új szintézis megvalósíthatóságában kételkednünk.

III.

Őszintén meg kell állapítanunk, hogy az új erdélyi magyar tájékozódást legelső sorban és a legdöntőbb módon az *új, totális és integrális nemzeti gondolat* megszületése és egyre nagyobb hódítása tette szükségessé. Ennek a gondolatnak a térhódítása formálta át országunk egész belső rendszerét és teremtett az erdélyi magyarság számára új helyzetet és szervezkedési lehetőségeket. Az új nemzeti gondolat mint új világszellem, vagy szellemi áramlat az egész világon végigszárgult, s óriási befolyást gyakorolt még a legnagyobb ellenfelére: a kommunizmusra is. Kisebbségi népközösségünk utóbbi időben bekövetkezett tájékozatlanságának egyik okát abban kell keresnünk, hogy az új nemzeti irány jelentőségével és a mi hozzá való viszonyunkkal még nem mertünk őszintén és nyíltan leszámolni. Kisebbségi szellemi birtokállományunk leg-egyetemesebb értéke: az erdélyiség, vagy erdélyi gondolat főleg éppen ennek az új nemzeti gondolatnak oldaláról került a legsúlyosabb vád alá. Az utóbbi időben már nyíltan is kimondották, hogy az erdélyi gondolat annyira liberális és humanista elképzelés, hogy merőben alkalmatlan a nemzeti értékek védelmére, s így öntudatos képviselése a nemzeti gondolatvaló nyílt szembeállást jelenti.

Mi azon az elvi meggyőződésen állunk, hogy az új erdélyi tájékozódásnak nem merőben újnak, hanem az eddigi, idealizmusban és önkritikában jelentkezett öntudat folytatásának kell lennie. Ennek az öntudatnak pedig az új erdélyiség központi tengelyét képezte. Új tájékozódásunk alapkérdése tehát nem lehet más, mint az erdélyiség és az új nemzeti gondolat egymáshoz való viszonya.

Most az erdélyiségnek csupán a nemzeti értékekre és a nemzetek egymás közötti viszonyára való vonatkozását értem. Különböznék is az erdélyi gondolatnak e körül a két kérdés körül van a lényege. Én erdélyiségen egyfelől az általános, nemzetközi, a nemzeti sajátosságokat tagadó *humanizmussal szemben* a szel-

lemi és fizikai nemzeti értékek és sajátságok öntudatos, bátor és felelősségteljes védelmét, gondozását és fejlesztését; másfelől a kizárólagos, minden más nemzet létjogát tagadó *nemzeti sovinizmussal szemben* a nemzethez tartozók egyéni és egyetemes emberi értékeinek védelmét és gondozását értem. Röviden: a saját nemzeti mivoltomban való öntudatos megmaradást és a nemzeti mivoltomat érő támadásokkal szemben embermivoltom védelmét. Ezért a kettős magatartásért azzal fizetek, hogy mást a maga nemzeti mivoltában nem sértek, nem kicsinyelek le, másnak a szellemi és fizikai nemzeti értékeit erőszakkal nem kívánom elragadni.

Mi tehát az új nemzeti gondolatból nem fogadjuk el annak kifelé ütő, minden más nemzet létjogát kétségbevonó, vagy legalább is állandóan nyugtalanító vonatkozását. Nekünk létfeltétel és életszükséglet a lehető legteljesebb nyugalmi állapotot teremteni magunk körül. Viszont az új nemzeti gondolat hatása alatt még komolyabban vesszük sajátmagunk nemzeti alapjait és értékeit.

Az új nemzeti gondolat a nemzeti mivoltot kiemeli az érzelmek és érzések területéről és mindenirányú új felelősséggé teszi; a kultúrnemzet fogalmát alátámasztja a fizikai nemzet valóságával; a nemzethez tartozó egyénről nem mint pusztán emberről, hanem mint különleges foglalkozást űző emberről beszél; a nemzeten belül megszüntet minden társadalmi osztályt és politikai pártot; és nemzeti öntudatában és szolgálatában eggyé akarja tenni az egész népet. Ennek az új nemzeti gondolatnak a megvalósítása legtöbbször politikai diktatura segítségével lehetséges. Ezt a diktatúrát az teszi szükségessé, hogy nagyon kevés ember hajlandó elismerni, hogy egyéni életének olyan döntő kérdéseiben, mint vallás, házasságkötés, munkavállalás, kulturális igények kielégítése, nevelés totális igénye lehessen az államnak, más részt nem mindenki hajlandó beismerni, hogy az öntudatos nemzeti életnek egyben az egyetemes emberi kultúra bizonyos értékeitől való kényszerű elfordulást is kell jelentenie.

Nyilvánvaló, hogy egy kisebbségi népközösség minden további nélkül nem fogadhatja el a maga számára mint új tájékozódást ezt az új nemzeti gondolatot. Mindenek előtt nincs meg a megvalósításához feltétlenül szükséges politikai diktatúrája, de ezen felül egy kisebbség, amelynek a hozzátartozók egyéni életlehetőségét oltalmaznia kell az államalkotó nép különféle hatásaival szemben, sajátmaga nem fokozhatja a hozzája tartozók egyéni életnyilvánulásainak további korlátozását. Ez a kisebbségi életben amugy is elferdült és meggyengült egyéni önértéknek és emberméltósági tudatnak további sorvadására vezetne.

Az bizonyos, hogy nekünk is szükségünk van olyan döntősúlyú tekintélyekre, amelyek összefogják és kellő munkabeosztásra segítik kisebbségi népközösségünk szétzilált életrendszerét. Ez a tekintély azonban minden kisebbségi népközösség életében csakis szellemi és erkölcsi lehet. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a kisebbségi népközösség a maga erkölcsi tekintélyét ne támassza alá és ne erősítse meg anyagi és fizikai erővel is. Egy szellemileg és gazdaságilag megszervezett kisebbségi népközösség azokkal szemben, akik a komoly erkölcsi parancsoknak nem engedelmessé válnak, a fizikai és jogvédelmi támogatás megvonásával is élhet.

A kisebbségi életben a döntő erkölcsi fórumot két közösségnek: az egyháznak és a családoknak kell jelenteniök.

Az új nemzeti gondolat minden tekintetben arra igyekszik, hogy az *egyházat* megfossza attól, hogy az egyéni és közösségi élet kérdéseiben a végső tekintély szavával szóljon. Az egyháznak pedig éppen legbensőbb lényegét jelenti az, hogy a történelem fölött álló Igével az egyéni és közösségi élet minden tényét szabadon és függetlenül megítéli. Szolgálatának ezzel a szabadságával és tekintélyével tudja az emberekben a közösségi élethez nélkülözhetetlenül szükséges erkölcsi felelősséget, igazi önzetlen szeretetet és másokért való szolgálat gondolatát felébreszteni és ébrentartani. Annál értékesebb egy ember, minden közösség szempontjából, minél inkább nem a külső közösségi kényszernek és fegyelemnek, hanem emberi felelősségének és szeretetének a hatása alatt cselekszik. Nekünk a kisebbségi életben mindent el kell követnünk, hogy egyházainkban legdöntőbb erkölcsi fórumainkat tudjuk látni. Ezt az igényünket egyházainkkal szemben szüntelenül érvényesítenünk kell. Nem arra törekszünk tehát, hogy egyházainkat belevonjuk a napi élet gazdasági, politikai és társadalmi kérdései közé, hanem sokkal inkább arra, hogy minél szabadabbá tegyük igehirdetői, lelki-gondozói és nevelői munkájukat. Nem akarunk tehát valami lehetetlenül felemás új nemzeti egyházat alkotni, amelynek nem lehet meg a végső erkölcsi tekintélye. Gondolatunk érvényesítése az egyházak sajátos hivatásukban való megerősödését jelenti, de ez nem zárja ki, sőt egyenesen biztosítja azoknak a nagy közéleti kérdésekben való együttműködését. Ha az egyházak nem is lehetnek egyik sajátos hitükben, de egyik kell legyenek sajátos hitüknek népünkért végzett sajátos szolgálatainak megmutatásában, a népközösség közös bűnei, nyomorúságai, betegségei, szegénysége elleni harcukban.

Közösségi életünk másik erkölcsi tekintélye a *család*. A kisebbségi élet bizonyos pontokon visszazorított, megkötött közösségi életet jelent. E visszazorított és megkötés legegészségesebb ellensúlyozásának a családban kell történnie. Öntudatképzésünknek és nevelésünknek sok alkalma a családi élet keretei közé huzódik vissza. Ennek a közösségnek kell gyermekeinket a lemondásokkal, egymás iránti áldozatokkal tele nagy közösségi életre felkészítenie. Ezt a munkát azonban csakis akkor tudja a család elvégezni, ha abban a családfőnek döntő tekintélye, kellő szellemi és anyagi ereje van. Az a kisebbségi közösség, amelyet a leghamarább kell talpra állítani: a család. Ha családi közösségeinknek nincsen komoly nemzeti szelleme, ha nem ápolják benne a komoly erkölcsi életet, ha elvesz bennök a szülők tekintélye és nem tanítják a gyermekeket a kölcsönös szeretetre és támogatásra, minden más közösségi munkánk légüres térben mozgóvá és eredménytelenné válik.

Az új nemzeti gondolat számunkra azt az új, nélkülözhetetlenül fontos figyelmeztetést hozza, hogy mi a velünk egy népi közösséget alkotó emberről többé nem gondolkozhatunk úgy, mint minden életkörülből és életviszonyból kivett emberről. Nekünk a nemzeti élet körén belül nagyon öntudatosan fel kell ismernünk az azonos nemű és foglalkozású sorstársak közös és azonos szellemi és fizikai szükségét. Az új magyar népközösséget semmiképpen sem tudjuk addig megszervezni, amíg a kisebbségi kérdésen belül meg nem ismerjük a kisebbségi közösséget alkotó cselédek, földművesek, munkások, iparosok, kereskedők, intellektuelek sajátos *szakmabeli* kérdéseit. Eddigi elgondolásaink és szervezkedési törekvéseink azért voltak olyan

egyoldalúan csak bizonyos társadalmi rétegekre kitekintők, mert nemzeti közösségünknek nemcsak az ereje, de mégcsak a magával szemben támasztott igénye sem volt meg arra, hogy a hozzá tartozók mindenik csoportjának igazi életkérdéseivel mélyenjáróan és eredményesen merjen foglalkozni. Ma nagyon világosan látszik, hogy az egyik népközösségből a másik népközösségébe az által vonódnak át a tagok, hogy ott saját egyéni életüket kedvezőbb gazdasági körülmények között tudják megvalósítani. Másfelől azonban már annak az előjelei is mutatkoznak, hogy az egyre inkább előretörő faji gondolat, a faj tisztaságának védelme gátat fog vetni az újabb asszimilációknak, és minden fajta arra lesz kényszerítve, hogy saját nemzeti keretei között biztosítsa egyéneinek gazdasági lehetőségeit is.

Ma divatos dolog az ú. n. *középosztály*, vagy intelligencia megroppanásáról, teljes lezüllesztéséről, élehetlenségéről és vezetésre-képtelenségéről beszélni. Az bizonyos, hogy minden történelmi változást leginkább az intelligencia érez meg, hiszen az ő élete van a legkevesebbet változó természettől leginkább távol, kisebbségi életünkben éppen az intelligencia óriási tömegei alól hullottak ki leginkább az életet biztosító lételemek. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy intelligenciánknak megmaradt és itthonmaradt rétege egyre öntudatosabban ne emelkednék fel mostani sajátos hivatásának felismeréséig. Nem szabad elfelednünk, hogy az utóbbi évtized alatt már a kisebbségi életben felnőtt, a mostani viszonyokkal és feladatokkal világosabban tisztában levő intelligenciánk egyedei egyre több ponton veszik át a kisebbségi élet irányítását. Az állami és társadalmi élet mai fokán sem a mezőgazda, sem a munkás nem tudja a maga igazi érdekeit megvédeni az intelligencia szolgálatának igénybevétele nélkül. Népünk mindenirányú nevelése, gazdasági kiképzése, egészségvédelme, egyre több intelligens ember munkábaállítását teszi szükségessé. Népi műveltségünk értékeinek összegyűjtése, megtisztítása, rendszerezése ismét az ú. n. intelligencia szolgálatát teszi szükségessé.

Az új nemzeti gondolat annak ellenére, hogy a leghatározottabban ráirányítja a figyelmet a nemzetet alkotó egyének külső viszonyaira és különös mértékben kiemeli a nemzethez tartozók munkaközösségét, a legsikeresebben harcol az *osztályöntudat* ellen. Az osztálytalan társadalmat nem a proletárréteg uralomra juttatásával, hanem a nemzeti egység megvalósításával akarja elérni. Mi igazán könnyen elmondhatjuk, hogy a kisebbségi magyarság nagytömege foglalkozására és végzettségére való tekintet nélkül majdnem ugyanazon a gazdasági színvonalon áll. Minden jogunk és alapunk megvan arra, hogy ennek az osztálytalaná vált társadalomnak megadjuk az igazi nevét: romániai magyar népközösség.

Az új kisebbségi társadalom egyetlen mértéket ismer el önmagán belül és ez a mérték nem más, mint a közösségért végzett szellemi és fizikai munka. Egyedül ennek a mértéknek a betöltése emelhet ki valakit a többi közül és emelhet magunk fölé vezetőül.

Az új nemzeti közösség egyben a *lélek* és *kenyér* közösségét is jelenti. Mi egy kissé még mindig idegenkedünk attól, hogy az eddig kizárólag lelki, érzelmi valóságnak felfogott nemzeti mivoltot egy olyan sárral és vérrel befrecskelt valósággal hozzuk szerves kapcsolatba, mint az izzadság által szerzett kenyér. Ez az összekapcsolás azonban ma már elkerülhetetlen. Ma

nem elég nemzeti érzésről, öntudatról, nyelvről és kultúráról beszélni, csak az lehet a nép igazi vezetője, akinek a nemzet kenyérére is gondja van. Ahol a nemzeti lélek és a nemzeti kenyér kérdése szervesen összekapcsolódik, ott megerősödik a nemzeti öntudat és megsokasodik a nemzet kenyere is.

IV.

A kisebbségi sors azért jár annyi bizonytalansággal, mert nincsenek *analogiái* és fényesen tündöklő, egységes öntudatot kifejező, emlékeztető *szimbólumai*. Az erdélyi idealizmus öntudata határozott lépéseket tett afelé, hogy multunkból és szellemi életünk alkotásaiból új, helyzetünket megértető analógiákat és helyzetünk fölé emelő szimbólumokat teremtsen és állítson elénk. Sajnos, a kritikai korszak éppen azt mutatta ki, hogy mennyire analógia nélküli, páratlanul nehéz a mi sorsunk és ami még sajnosabb, a felelős kritika mellett felburjánzott értékromboló kritika addig tisztelt szellemi szimbólumainknak egy részét elég széles rétegek előtt diszkreditálta.

Új tájékozódásunk végső kérdése az összes lehetséges analógiák és szimbólumok összegyűjtése, öntudatosítása és magunk fölé és magunk elé állítása. Analógiáink feltalálására legkézenfekvőbb terület multunknak, Erdély történetének, a kisebbségi sorsban élt népek történetének öntudatos áttanulmányozása és sajátos sorsunk legdöntőbb életkérdéseinek vonalában való megvilágítása. Nem szabad meg nem látnunk, hogy ma milyen ösztönös erővel és milyen nagy öntudatossággal fordul a fiatalabb intelligenciánk figyelme a kis, észak-európai népek élete felé. A velünk rokon finn népek, vagy a dánoknak, hollandoknak, észteknek történelme és élete sok tekintetben hasonlít a mi életünkhöz. Mekkora megerősödést jelent a mi számunkra annak felismerése, hogy ezek a kis népek miképpen tudták nemzeti öntudatuk, kultúrájuk megmentése által egész népi valójukat megtartani, hogyan tudják aránylag csekély gazdasági életlehetőségüket nagy gazdasági fellendülés szolgálatába állítani.

Öntudatunkat, sajátos szellemiségünket sugalló erővel kifejező szimbólumainkat mindenek előtt egyházaink életnyilvánulásai között, történelmünk lapjairól, az erdélyi irodalom nagy alkotásaiban, népművészetünk öntudatosan ápolt és gondozott értékei között kell és lehet megtalálnunk. Ezeknek az új szimbólumoknak öntudatos és egyetemes tisztelete érdekében kulturális mozgalmat kell indítanunk. Új szimbólumaink tisztelete új összetartásra tud serkenteni és közösségben tud egymással tartani.

*

Ez az általam papírra vetett pár gondolatsor egy, a vigyázásban megszűnni nem tudó erdélyi szellemi előőrsnak a lehetőségig átgondolt és rendszerbe öntött jelentése arról, hogy mit lát azon a terepen, ahol népközösségünk élet-halál harca folyik. A közölt gondolatok egyike-másika megerősítésre, továbbfejlesztésre szorul. Örömmel merem mondani, hogy olyan gondolat is bőven akad ebben a tájékozódásban, amely már megcsirázott, sőt ki is kelt minden erdélyi magyar ember szívében. Ennek az új tájékozódásnak igéi és az azokból következő parancsok feltétlenül szebbé hozzák, melegebb családdá békítik a szertehullásnak és barátságatlan elkülönülésnek annyi ijesztő jelét magán hordó erdélyi magyar népet.

Húszéves visszapillantás

A romániai magyarság jövőjére nézve kétség-telenül elhatározó fontosságú tény a Nemzeti Újjászületés Frontjába való beiratkozás és a Magyar Népközösség keretének létesítése. Az Országos Magyar Pártnak a román politikai pártok megszüntetésével egyidejűleg bekövetkezett feloszlása egy majdnem húsz esztendő sajátos politikai tevékenység korszakát zárta le. Viszont a Romániai Magyar Népközösség a kormányzat részéről történt engedélyezése minden valószínűség szerint új lehetőségeket jelent a magyarság kulturális, gazdasági és társadalmi érdekeinek szolgálata terén. Az új formák és keretek még megbeszélések tárgyát képezik. Nem tudjuk milyen alapelvek szerint, milyen formában fognak működni az új szakosztályok. Annyi azonban már most is nyilvánvalónak látszik, hogy a politikai, kulturális, gazdasági és társadalmi szervezkedés az első húsz év alatt kialakult kereteknek és ezek munkájának nemcsak tovább folytatása, hanem kiegészítése és egybefogása is lesz. Némi előjelekből és hivatalos nyilatkozatokból viszont arra lehet következtetni, hogy az új keretekben végzett munkáknak nem lesz annyi külső akadálya, mint amennyivel az elmúlt húsz év alatt szervezeteinknek birkóznia kellett.

Mindezek a szempontok szükségessé teszik az elmúlt húsz esztendő munkájának áttekintését a legfontosabb munkaterületeken s a politikai, gazdasági és kulturális téren. Egy ilyen visszapillantás, még ha oly rövid is, megmutatja a nehézségeket; feltárja a hiányokat és talán gondolatokat ébreszt a jövőre nézve is. Természetesen itt egyelőre csak rövid vázlatról van szó, hiszen az egyes munkaterületeken végzett munkák a keretek és alakulatok szerint külön-külön részletes tanulmányokat igényelnek.

I.

Politikai tekintetben a romániai magyarságnak az új állam keretében eltöltött első két évét a teljes visszahúzóds jellemzi. Ezt részben külső, részben belső okok magyarázzák. Az első két évben emberi és állampolgári jogait illetőleg szinte tökéletes bizonytalanságban élt. Szervezkedési lehetőségei külső okok miatt egyáltalán nem voltak. De talán ezek birtokában sem tudott volna valami jelentős tevékenységet kifejezni, annyira meg volt dermedve lelkileg. Külső és belső okok tehát egyaránt idézték elő a két éves politikai passzivitást.

Mihelyt azonban a trianoni szerződést aláírták és a magyarságnak az 1919-ben kötött párizsi kisebbségi szerződés tudomására jutott, egyszerre megindult a politikai szervezkedés. A politikai aktivitás megindulására nagy hatást gyakorolt a Kós Károly, Zágóni István dr. és Paál Árpád által írt és 1920 novemberében kiadott Kiáltó Szó. c. röpirat, amely 48 oldalon a politikai tevékenység egész rendszerét ismertette.

Az első megmozdulás 1921 januárjában történt Kolozsváron. Még ez év júl. 6-án megalakult a ref. theológia dísztermében a *Magyar Szövetség*, melynek elnökévé br. Jósika Sámuel, titkárává pedig Kós Károlyt választották meg. E szövetség alapelve

az volt, hogy a magyarságnak joga van közéleti szervezetét a nemzeti összetartozás alapján meghatározni, mivel a kisebbségi szerződés megteremtette a nemzeti kisebbségek közjogi fogalmát.

A kormány azonban a Magyar Szövetséget – s különösen annak elvi alapját – a nemzeti kisebbség közjogi fogalmát nem ismerte el s ezért az új alakulatot feloszlatta. A feloszlítás után a Szövetség mellett alakult két párt s a Magyar Néppárt és a Magyar Nemzeti Párt 1922. dec. 28-án *Országos Magyar Párt* néven egyesült s attól kezdve mint ilyen működött 1938-ban bekövetkezett feloszlításáig.

Az O. M. P. előtt megalakulásától kezdve két út állott. Egyik a teljes különállás, más pártoktól való függetlenség útja. Másik a politikai pártokkal való összefogás, megegyezések útja. Megállapítható, hogy az O. M. P. eleinte ez utóbbi úton járt. Később azonban mind nagyobb lett azoknak száma, akik az önálló út követését tekintették jobbnak. Ezt sok tekintetben külső körülmények, a román, vagy szász pártokkal kötött előbbi megegyezésekből keletkezett csalódások is indokolták.

Az O. M. P. munkájának felmérésénél tekintettel kell lenni azokra a külső és belső nehézségekre, melyekkel egész fennállása alatt a pártnak birkóznia kellett. A román nemzeti liberális párt 1922-ben történt kormányra kerülése óta az erdélyi magyarságra, de különösképpen annak szervezőre az O. M. P.-ra a román államellenesség igaztalan vádját sütötte. A vádat átvette a román sajtó nagy része s a magyar képviselők számára feszült légkört teremtett a román parlamentben és közéletben egyaránt. E külső nehézségeken túl, az O. M. P. tevékenységét nem kis mértékben akadályozták a belső nehézségek, melyek részben a szervezet természetéből, részben a vezetőség sajátos összetételéből, valamint abból a tényből származtak, hogy a vezetők közül eleinte kevesen tudtak románul, amely hibákat a pártnak szemben a román politikai pártok állandóan igyekeztek kihasználni. A párt életének legnagyobb belső nehézségeit az képezte, hogy bár a magyarság túlnyomó része átfogó nemzeti szervezetének tekintette, a párt kereteibe, mint állandó munkaközösségbe gyakorlatilag mégse szervezkedett meg a magyarság egész tömege s különösen lazák voltak a kapcsolatok a romániai magyarság 72 százalékát kitevő falusi rétegekkel, ami az időnkénti ellenpárt szervezési kísérleteknek adott lehetőséget. Másrészt az Országos Magyar Párt munkássága csaknem kizárólag a minden irányu jogvédelem területére korlátozódott és politikai jellegénél fogva nem tudta kellőképpen betölteni kulturális és gazdasági téren azt az összhangba hozó és irányító szerepet, amelyet a magyarság egy átfogó nemzeti szervezettől várt. E hibákat a párt igyekezett kiküszöbölni s ezzel egyenes arányban nőtt a magyar tömegek ragaszkodása és összetartása is, főleg az 1933–37 években. Kétségtelen, hogy az O. M. P. munkája politikai és jogvédelmi téren nélkülözhetetlen volt a romániai magyarság életében és tevékenysége nélkül a magyarságot még

több veszteség érte volna. Ám alaposabb szervezkedéssel és minden magyar társadalmi réteg szorosabb bekapcsolásával bizonyára még nagyobb eredményeket lehetett volna elérni. E tanulságokat elsősorban azoknak kell megszívlelniük, akik jelenleg a Nemzeti Ujjászületés frontja magyar alosztályának vezetőiként a párt politikai munkásságát folytatják.

II.

Gazdasági téren az uralom-változáskor óriási zűrzavar volt. Ennek magyarázata az, hogy az erdélyi magyarság az EGE-n kívül más önálló gazdasági szervezettel a világháború előtt nem rendelkezett. A szövetkezetek és bankok egyformán budapesti nagyobb szervezetek erdélyi kirendeltségei vagy fiókjai formájában éltek. Ennek következtében az uralomváltás miatt 1918-ban egészen megbénultak. Mintegy két esztendőre volt szükség ahhoz, hogy a szövetkezetek és bankok élete új utakon indulhasson el.

A világháború előtt a Hangya fogyasztási szövetkezet budapesti központjának Nagyenyeden volt egy erdélyi kirendeltsége. Így Enyeden alakult meg 1920-ban a romániai Hangya szövetkezetek központja 450 tagszövetkezettel. Fejlődését nagyban akadályozta a tökehiány.

Az erdélyi hitelszövetkezetek hasonló helyzetbe kerültek. 1918-ban a Romániához csatolt területen összesen 664 hitelszövetkezet működött az Országos Központi Hitelszövetkezet keretében. Míg 1918-ban a központtal való kapcsolatuk megszakadt, a Budapesten lévő betétjeikhez nem tudtak hozzájutni. Nagy nehézségek után 1920-ban megalapították a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségét, Kolozsvár székhellyel. 403 tagszövetkezet jelentkezett. Am a szövetség csak 1923-ban kezdhetett meg működését, mert az engedélyt előbb nem tudta megszerezni. A központtal való elszámolás után betétjeinek egyrészt megkapta. De még mindig nagy tökehiányban szenvedett éppen úgy, mint a fogyasztási szövetkezetek.

A magyar bankok részben segítettek ezen a hiányon, de ők maguk is nehéz helyzetben voltak. Hogy a Román Nemzeti Banktól megfelelő visszleszámitolási hitelt kaphassanak, 1922-ben megszervezték az u. n. Erdélyi Bankszindikátust. Ez a szerv tagjaiért mintegy kollektív biztosítékot vállalt a Nemzeti Banknál.

Mindezek ellenére sem a szövetkezetek, sem a bankok nem kaptak megfelelő támogatást a román központtól és a Nemzeti Banktól. Ennek következtében a magyar gazdasági élet folyton növekedő nehézségekbe került. Így a hitelszükségletet csak magánpénzpiacon, magyar pénzügyintézetektől felvett kölcsönrel próbálták kielégíteni. Ez azonban nagyon drága volt s így a hitelszövetkezetek is drágán, nagy kamattal mellett tudták csak továbbadni, miáltal a szövetkezetek altruisztikus célja egészen háttérbe szorult. Emellett a magyar szövetkezetek nem élvezhették az illeték, adó és más törvényes kedvezményeket, melyeket a román szövetkezetek. Ígyment ez 1929-ig, mikor a nemzeti parasztpárt által hozott törvény a magyar szövetkezeteknek is biztosította a fenti előnyöket. A Nemzeti Bank azonban hitelt ezután sem adott.

A magyar bankok is hasonló elbánásban részesültek a Nemzeti Bank részéről. Alaptőkéjük

nem lévén elég nagy, e kis magyar bankok ki voltak szolgáltatva a betéteseknek. Ennek egyenes következménye a kamatláb növekedése és a pénz drágulása volt. A román Nemzeti Bank kevés összegű visszleszámitolási hitelt adott. Pl. 1928-ban a Banca Româneasca 456 millió lej sajáttőke után 635 millió visszleszámitolási hitelt kapott, a Banca Agrară pedig 69 millió után 156 milliót. Ezzel szemben az Erdélyi Bankszindikátus 214 tagintézete 548 millió alaptőke után mindössze 27 millió olcsó visszleszámitolási hitelt kapott a Román Nemzeti Banktól. Így a román bankok kisebb kamattal dolgozhattak, míg a magyar bankok rá voltak kényserítve a nagy kamatra.

Az erdélyi magyarság 72 százalékát képező falusi rétegek mezőgazdasági érdekeinek szolgálatát és képviselését az Erdélyi Gazdasági Egylet próbálta vállalni már 1919-től kezdve. Bizonyos tekintetben előnye volt az, hogy már a háború előtt is működött. 1919-ben megkezdte a gazdakörök szervezését a falvakban. Az állam ezt betiltotta, mivel az egylet alapszabályait még nem hagyta jóvá. Az alapszabályok jóváhagyása végre 5 év múlva, 1924-ben megtörtént. Az így megindult szervezkedést, a falusi gazdakörök fiók-formájában való jelentkezését az állam nem ismerte el, mert az alapszabályok szerint kimondott gazdaköri fiókokat az E. G. E. nem szervezhet. Sokáig elhúzódott a módosított alapszabályok jóváhagyása, utána pedig a szervezkedés főleg pénzügyi akadályokba ütközött. Az E. G. E. élére 1936-ban dr. Szász Pál került s azóta széleskörű szervezkedésre nyílt lehetősége.

Az erdélyi magyarság gazdasági életére a szövetkezetek voltak a legjobb hatással. A G. H. Sz. szervezte meg első tejszövetkezetet, mely után csakhamar új, hasonló szövetkezetek alakultak. 1937-ben már 130 ilyen szövetkezet működött, mindenütt jövedelmet hozva a falusi gazdáknak. Egész vidékek gazdasági helyzete változott meg e szövetkezetek tevékenysége következtében. A jövőt illetőleg feltétlenül ezeknek és az újjászervezett E. G. E.-nek lesz nagy szerepe.

III.

Kulturális téren látható a legfeltűnőbb haladás az erdélyi magyarság életében. Itt megállapíthatjuk, hogy a háború előtt is meglévő két nagy kultúr-egyesület az *E. M. E.* és *E. M. K. E.* működését csak részben tudta folytatni külső akadályok miatt. Ellenben egy csomó olyan új keret alakult, amelyeknek működése a magyar kulturális életet fellendítette és elmélyítette.

Az *E. M. E.* (Erdélyi Múzeum Egylet) munkáját az anyagi nehézségek, valamint jogi helyzetének bizonytalansága akadályozták. Házai a lakás rekvirálások miatt nem jövedelmeztek, tudományos gyűjteményeit a magyar egyetem örökébe lépő román egyetem használatba vette, de bért nem fizetett értük. Ezért a tudományos élet fejlesztésére nem sokat tehetett. 1921-ben megkezdett népszerűsítő előadásai hozzájárultak a tudományos érdeklődés felkeltéséhez és folyóirata és kiadványai révén értékes tudományos munkásságot fejtett ki. 1925-ben elismerték végre az egyesület jogi személyiségét, de „az alapszabályoknak megfelelő mű-

ködés ellenőrzésére” kormánybiztost neveztek ki melléje. A további nehézségek oka az volt, hogy az állam tulajdonjogi lemondást követelt az egyesület nagyjértékű gyűjteményeiről. Ennek az egyesület nem tehetett eleget s így a hatóságokkal való kapcsolata mindvégig feszült maradt. Később nagynehezen megindulhatott a tudományos szakosztályok munkája és a nyári vándorgyűlések is újrakezdődtek. De az E. M. E. jogi helyzete állammal és a kolozsvári egyetemmel való viszonya; nagyjértékű gyűjteményeinek sorsa mind a mai napig rendezetlen. A Múzeum Egylet jogi helyzetének rendezésére a kisebbségi főköormánybiztosság létesítésekor ígértetettettek.

Az E. M. K. E. (Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet, hasonló nehézségekkel küzdött. Vagyonát, iskoláit elvesztette. Alapszabályait néhány módosítás után csak 1935-ben hagyták jóvá. Emiatt munkáját egészen szüneteltette, ami a magyarságnak nem kis mértékű hátramaradást jelentett. Munkakörének egyrészét azonban új alakulatok, részint más kultúregyletek, részint a kisebbségi magyar egyházak átvették.

Kulturális szempontból nagy jelentőséget nyert az 1918 után kezdődő erdélyi magyar irodalom és a sajtó. A világháború előtt önálló erdélyi irodalomról és sajtóról alig lehetett beszélni. Ám az uralom-változás óta mindkettő lendületes fejlődésnek indult. Az írók maguk láttak hozzá az olvasóközönség megszervezéséhez és a meginduló irodalmi élet iránt sikerült érdeklődést ébreszteniük. Ezáltal új keretek alapítása vált lehetségessé. Az 1916 óta fennálló Erdélyi Szemléből kivált írók 1921-ben a Pásztortűzet, egy más írói csoport 1920 őszén a Napkeletet indította meg. Megalakul a Minerva Könyvkiadó R. T. az erdélyi magyar könyvtermelés egyik legfontosabb tényezője és Magyar Nép címen elterjedt néplapot is ad ki Gyallay Domokos szerkesztésében (előzőleg Benedek Elek adott ki néplapot Vasárnap címen s később gyermeklapot; a Címborát.) 1924-ben 6 író (Paál Árpád, Zágoni István, Nyíró József, Kós Károly, Kádár Imre és Ligeti Ernő) megalapítják az Erdélyi Szépművészeti Céhet, amelyet az 1926-ban megalakult Helikon vesz át és kiszélesítve folytat. Ezzel az új magyar erdélyi irodalom legfontosabb külső keretei adva vannak. Ezek mellett mint régi keretműködik a már háború előtt (1888) alapított *Erdélyi Irodalmi Társaság*, mely a klasszikus irodalmi hagyományok ápolását tűzte ki egyik céljául.

Az irodalmi és kulturális élet másik nagy keretét az új erdélyi magyar sajtó képezte. Ennek jelentősége szinte felmérhetetlen. Már 1918-ban megindult a Keleti Ujság, majd egymásután keletkeztek a napi és hetilapok, valamint a különböző folyóiratok. A magyar kisebbségi élet szempontjából rendkívüli fontosságú volt 1922-ben a *Magyar Kisebbség* c. folyóirat megindulása Jakabffy Elemér dr. és Sulyok István dr. és Willer József szerkesztésében. Az egyetlen folyóirat, mely kisebbségi életünk minden kérdéséről, politikai, kulturális és gazdasági téren egyaránt igyekezett alapos, adatszerező tanulmányokat közölni és ezek által a kisebbségi helyzet valóságos megismerését előmozdítani.

Az erdélyi magyar kulturális élet sajátos színezetét még nagy mértékben befolyásolták az egyházak. Nincs most sem tér, sem idő ezek munká-

jának ismertetésére. Azonban nyilvánvaló, hogy az egyházak életében szintén nagyjelentőségű belső változások történtek. Szellemükben és külső keretekben is megújultak és a romániai magyarság életére, gondolkodására az irodalommal együtt döntő hatást gyakoroltak.

A színészet az impériumváltozás után szintén óriási nehézségek középpontjába került. Kolozsváron a Színkörben megmaradt az állandó színjáték, de a vidék csakhamar a vándortársulatok anarchiájába fulladt. Janovics Jenő dr. nagy erőfeszítéseket tett a régi hagyományokhoz méltó új fejlődés biztosítására, de ez rajta kívül álló okok miatt egyre kevésbé sikerült. 1930-ban alakult két új keret: a Thália R. T. és a Színpartoló Egyesület inkább helyi, kolozsvári érdekeket, mint az egész romániai magyarságra kiterjedő egységes színházi program megvalósítását célozza. Irányítatlan az elterjedt műkedvelés.

Áttekintve a kulturális élet óriási területét, sok új kezdeményezést, egészséges fejlődés jeleit, de ugyanakkor sok hiányt is találunk. Az E. M. E. és E. M. K. E. munkájának zavartalansága, anyagi erejük visszaszerzése lehetőséget nyújthatna két nagyon érezhető hiány pótlására; az erdélyi magyar tudományos továbbképzés és az iskolán kívüli népnevelés fontos feladatainak elvégzésére. Egészen elhanyagolt volt a 20 év alatt a romániai magyarság egészségügyének kérdése. A szétszórt magánkezdeményezéseket senki sem fogta össze és nem volt céltudatos szervezett munka. Ez elhanyagolt terület komoly munkabevétele az egyik legsürgősebb feladat. A Népközösség megadná az egységet a kulturális, gazdasági és egészségügyi élet különböző munkaterületein. Az állam ünnepélyesen megígért támogatása és jóakarátának gyakorlati megnyilvánulása pedig talán megszüntetné az elmúlt húsz év alatt annyiszor tapasztalt külső nehézségeket. Ha a Romániai Magyar Népközösség munkájának eredményeképpen ezek a nehézségek megszűnnek, akkor kisebbségi életünk minden területén feltétlenül új korszak kezdődne.

„ADY mindenekelőtt végzetes fizikai meghatározottsággal: magyar, erdélyi magyar és közneves. Ezt az erdélyiséget mozdulatain, beszédén, pózain egész testére kiélő lelki formáján láthatták azok, akik ismerték... Magyar, akinél csak bravuros megvillanás lehet az akarat, hősi túlzás és azért is vitézkedés a tett. Erdélyi magyar a nyugati kultúrával mélyebben átitatott erdélyi magyarság mély kultúrvágyával... És itt teljesedik meg a tragédia: Ő a vérbe, idegekbe épített múlt, a végzetesen meghatározott faji ember érzi magában egy újjászületés életre-halálra szóló elhívását.

Minden, amit le kell rombolnia, önmagában van... Így lett lírája a legegényibb és legszociálisabb, mert annyira az egész faj, hogy a fajnak tragédiája, vívódása a jövő előtt minden mozdulataiban személyes ügye. A magyarság az ő belső tragédiája... És mégis ő volt a nagy felszabadító, a végzetes megmozdulás, amely után minden szabadság és minden mozdulat lehetséges volt”.

Szabó Dezső: A két forradalmi költő, 1919.

A romániai magyarság orvosellátása

A romániai magyar orvosellátás, alapjában pedig az egész orvoskérdés, elhelyezkedés, továbbképzés a mai napig megoldatlan, legégetőbb problémáink egyikét képezik. Jelen ismertetésünkben csak az orvoskérdés számszerű adataival foglalkozunk. Más alkalommal fogjuk tárgyalni az erdélyi magyar orvosképzés, elhelyezkedés és továbbképzés kérdéseit. Célunk felhívni a figyelmet kisebbségi magyarságunk orvosellátásának megdöbbentő helyzetére, hogy a megoldás lehetősége mielőbb kibontakozzék.

Nyers adatainkat dr. Gheorghiu C. Constantin (lásd a „Sociologie Românească”, 1937 évi 2–3 számát) „Falusi orvosellátás Romániában” című közleményéből vettük, melyet átdolgoztunk és kiegészítettünk. Az adatok eddigi legutolsó pontos

statisztikát képezik. 1937 óta a helyzet lényegében nem változott, az aránytalanság nőtt és a magyar orvoshiány még érezhetőbbé vált.

Románia orvosellátása nagyon hiányos. Az ország 18.542.074 lakosának egészségvédelmét 7.162 orvos látja el. A százezer lakosra eső orvosarány-szám csak látszólag 41, mivel a lakosságnak 81%-a (14.420.718) falun él, míg az orvosoknak csak 27%-a (1935) van falun. Így a 100.000 falusi lakosra eső orvosarány-szám csak 12,3.

Az alábbi táblázat az orvosok (*falun és városban*) tartományok és nemzetiségek szerinti elosztását foglalja magában. Bár elsősorban a magyar orvosi viszonyok érdekelnek, mégis érdekesnek tartjuk az egész helyzetet bemutatni.

Tartomány	Orvosok száma	Román		Magyar		Német		Zsidó		MÁS
		szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	
Olténia	282	243	86	1	—	2	—	33	11	3
Munténia ¹	1719	1201	69	1	—	2	—	491	28	24
Dobrudzsa	234	125	53	1	—	5	—	51	21	52
Moldova	959	529	55	—	—	1	—	420	43	9
Besarábia	774	219	28	—	—	24	—	411	53	120
Bukovina	536	117	21	1	—	23	—	373	69	22
Erdély	1525	689	45	217	14	226	14.8	385	26	7
Bánát	471	183	38	23	11.4	140	29.8	120	25	5
Körösvidék ²	662	221	33	56	8.1	32	4.3	348	51	5
Egész ország	7162	3527	49	300	4.	455	6.	2633	45	247

¹ Munténia: Bukaresttel együtt, melynek összesen 990 orvosa van éspedig 597 román, 373 zsidó és kb. 20 magyar és német.

² Körösvidék: Idetartozik Arad, Bihar, Szatmár és Máramaros vármegyék területe.

A táblázatból a következő adatok ragadják meg figyelmünket:

1. Erdély 1525 orvosa közül 689, azaz 45.1% román, 386, azaz 26.1% zsidó, 226, azaz 14.8% német, 217 azaz 14.2% magyar és 7 más nemzetiségű.

2. Bánát 471 orvosa közül 183 azaz 38.8% román, 140 azaz 29.7% német, 120 azaz 25.6% zsidó és 23 azaz 4.4% magyar.

3. Körösvidék (Arad, Bihar, Szatmár és Máramaros vármegyék) 662 orvosa közül 221 azaz 33.4% román, 348 azaz 52% zsidó, 56 azaz 8.4% magyar, 32, azaz 4.8% német és 5 más nemzetiségű.

Mindhárom vidéken kicsiny a magyar orvosok száma. Aránytalanul nagy a zsidó és német orvosok arányszáma. Az óriási aránytalanságot csak akkor értékelhetjük eléggé, ha a kérdéses vidékek lakosságának nemzetiségszerinti megosztását (S. Dragomir: „La Transilvanie roumaine et ses minorités ethniques” 1934) szembeállítjuk az orvosok nemzetiségi megoszlásával.

2. Erdély lakosságának és orvosainak nemzetisége.

Nemzetiség:	Lakosság sz.:	%	Orvos sz.:	%
összesen	2.870.751	100	1525	100
román	1.657.973	57.7	689	45.1
magyar	826.796	28.8	217	14.2
német	237.226	8.3	226	14.8
zsidó	68.597	2.4	386	26.1

A táblázatból kitűnik, hogy Erdély lakosságának 28.8%-át kitevő magyarság az orvosoknak csak 14.2%-át képezi, holott megegyezően annyi magyar orvos kellene legyen,

A németek és zsidók arányszámoknak majdnem kétszeresével, illetve a zsidók kilencszeresével vannak képviselve az orvosok között.

3. Bánát lakosságának és orvosainak nemzetisége.

Nemzetiség:	Lakosság sz.:	%	Orvos sz.:	%
összesen	939.437	100	471	100
román	510.825	54.4	183	38.3
magyar	97.803	10.4	23	11.4
német	223.30	23.7	140	29.7
zsidó	11.256	1.2	126	25.6

A Bánátban hasonló a helyzet, azzal a különbséggel, hogy a zsidóság arányszáma még nagyobb, ha figyelembe vesszük, hogy a lakosoknak csak 1.2 százalékát képezi, míg az orvosoknak 25.6 százaléka zsidó.

4. Körösvidék (Arad, Szatmár, Bihar) és Máramaros lakosságának és orvosainak nemzetisége.

Nemzetiség:	Lakosság sz.:	%	Orvosok sz.:	%
Összesen:	1.733.062	100	662	100
Román	1.037.463	59.9	221	33.4
Magyar	429.076	24.8	56	8.4
Német	83.226	4.8	32	4.8
Zsidó	102.042	5.9	348	52.6

Itt a magyarság az aránynak alig *harmadrészével* van képviselve az orvosok között. A németek számuknak megfelelőleg, míg a *zsidók* itt érik el a legnagyobb arányszámot: az ország rész összes orvosainak *több mint fele* (52.6 százalék) *zsidó*.

A következő táblázat a három vidék egyesített képét mutatja:

5. Erdély, Bánát és Körösvidék lakosságának és orvosainak nemzetiségi megoszlása.

Nemzetiség:	Lakosság sz.:	%	Orvosok sz.	%
Összesen:	5.543,250	100	2658	100
Román	3.206,261	57.9	1093	41.1
Magyar	1.353,675	24.4	296	11.0
Német	543,622	9.0	398	15.0
Zsidó	178,421	3.2	854	32.0

Egész Romániára vonatkozó arányszámok a helyzetet alig változtatják, sőt még jobban kidomborodna a magyarság hátrányos helyzete, ha a hivatalos statisztikai adatokban a regátba vándorolt magyarság száma, továbbá a csángók is fel lennének tüntetve.

Románia lakosságának 73.1 százalékát kitevő románság az orvosoknak 49.2 százalékát, a lakosság 8.5 százalékát képező magyarság az orvosoknak csak 4.1 százalékát képezi. A németek arányszámukon (4.3) jóval felül (6.3), a zsidók pedig

arányszámuknak (4.8) kilencszeresével vannak képviselve (36.7) az orvosok között.

Ezekből az adatokból kitűnik, hogy az orvosok nemzetiségi megoszlása szempontjából a magyarság helyzete a legkedvezőtlenebb. A magyar orvoshiányt még súlyosítja a kisszámú magyar orvosoknak városon és falun való aránytalan eloszlása. Számítások alapján 4500 magyar lakosra kellene jusson egy magyar orvos, a valóságban azonban az arány még rosszabb, mivel a magyar orvosok főleg városokban telepednek le, másrészt pedig nemcsak kizárólag magyarul lakta területen folytatnak gyakorlatot. Ezen okok miatt pl. Udvarhely megyében 11.930 magyar lakosra jut egy magyar orvos. (Dr. Jancsó Béla: „Az orvosi pályaválasztás akadályai.” Erdélyi Fialatok, 1936.) A helyzet még kedvezőtlenebb Bihar megyében, 15.000-nél is több magyar lakosra jut egy magyar orvos.

II.

Falusi orvosellátás Romániában.

A meglévő adatok birtokában ismertetjük röviden a falusi orvosellátást is Romániában. Romániában a falusi orvosellátás nagyon hiányos, amint már említettük. Az alábbi táblázat a 100.000 lakosra számított arányszámokat tartalmazza.

Tartományok:	Lakosok száma:	Orvosok száma:	100.000 lakosra eső arány‰ ₀₀₀	Hány lakosra jut 1 orvos
Dobruzsza	617,952	48	7.0	14.247
Oltenia	1.321,192	102	7.1	14.037
Muntenia	2.935,170	273	8.3	11.963
Moldova	1.836,062	226	10.9	9.104
Beszarábia	2.493,300	343	12.6	7.558
Bucovina	626,599	104	15.1	6.613
Erdély	2.701,998	442	15.5	6.441
Bánát	1.115,453	209	26.7	3.735
Körösvidék	772,992	188	16.0	6.275
Máramaros				
Egész Románia	14.420.718	1935	12.3	8.130

A 14 milliót meghaladó falusi lakosságnak csak 1935 orvos áll rendelkezésére. Az 1935 falun élő orvos közül 1371 hivatalos állami orvos és csak 464 magánorvos. Dobruzsában és Olteniában úgy szólván csak hivatalos orvosok vannak, míg Erdélyben, de különösen a Bánátban magánorvosok is elég szép szép számban találhatók.

Legjobb az orvosellátás Bánátban, ahol 3735

lakosra jut egy orvos. Még itt is nagy a különbség a Népszövetség által javasolt arányszámig, mely 2000 lakosra számít egy orvost.

Az egész országra vonatkoztatott falusi orvosarányszám csak középértékben 12.3 azaz 8.130 lakosra jut egy orvos, mivel mint a táblázatból kitűnik, Dobruzsában csak 14.247 lakosra jut egy orvos.

Leszállított áron kaphatók eddigi évfolyamaink!

Folyó év januárjában mult 9 éve annak, hogy megjelent a romániai új magyar nemzedék független folyóiratának, az Erdélyi Fialatoknak legelső száma. Szeretnők, ha eddigi munkánkat azok is megismernék, akik eddig nem voltak kapcsolatban velünk. Ezért elhatároztuk, hogy 9 évfolyam számaiból korlátolt számú teljes sorozatot állítunk össze s azt az érdeklődőknek mélyen leszállított áron ajánljuk fel. Három kifogyott szám kivételével a 9 évfolyam minden számát tartalmazó, több mint

900 oldal terjedelmű sorozat ára az eredeti 1.300 lej helyett csupán 500 lej. Főiskolai hallgatóknak középiskolásoknak és tanítóknak egy-egy sorozat ára 300 lei. Az összeg felének kifizetése, és másik felére szóló 3 hónapos kifizetési kötelezvény elküldése után, az egész sorozatot elküldjük becses címükre.

Megrendelések és érdeklődések szerkesztőségünk címére küldendők: Cluj, Str. Cogălniceanu 13. sz.

viszonya minden közösség életének egyik leglényegesebb kérdése. Igazi népi élet csak ott van, ahol a nép és vezetői nem különültek el egymástól, ahol a vezető osztály nem vált öncélúvá, hanem ahol felismerte igazi hivatását és beállott népe érdekeinek önzetlen szolgálatára. Nép és intelligencia egymás szükségleteinek kielégítésén keresztül alkothatnak érdekeinek védelmére egységet és lelki közösséget. A kisebbségi magyarságnak egyik legsúlyosabb belső baja népe és intelligenciája távolsága. E rovatban azokat a jelenségeket fogjuk szemügyre venni, melyek e távolság eloszlatását kívánó új szellem hatását tükrözik.

Márton Áron

erdélyi római katolikus püspök kinevezése és felszentelése a nép és az intelligencia viszonya szempontjából is nagyjelentőségű. Székely ember került az ősi egyházmegye élére, melynek hívei tulnyomóan székelyek. A csíkszentdomokosi székely földmivelők világháború vérvizatarát megjárt s a papi pályán a maga erején, tehetségén előrehaladó fia került a főpapi székbe, melybe általában arisztokratákat neveztek ki. E tények szimbólikus jelentőségét még megnövelte az új püspök gesztusa, mellyel a fiú rajongó tiszteletét árasztotta országvilág előtt öreg édesapja és édes anyja felé. Más népénél ez magától értetődő, nálunk, sajnos, kivétel. A nép-

ből felkerült általában megtagadja, vagy legalább elhallgatja gyökerét. Nem így Márton Áron. Az üdvözlő beszédekre adott válaszában megismételte erdélyi hitvallását az együttélő népek sorsközösségéről: „... melynek szavát megfogadom és az együttaladás utját egyengetem” s azután szülőfaluja küldöttségéhez fordulva, így szólt: „fajtámnak szívósságát, kiállását a magam erényének akarom tekinteni, sorsát vállalni akarom.” Ezt a szót egész intelligenciánknak meg kell hallania. A vezető az, aki a népe sorsát vállalja. Nemes emberségéért és ezekért a szavakért külön tisztelettel köszöntjük Márton Áront. J. B.

A györgyfalvi lakodalom

Március 18-án este és 19-én d. u. a Kolozsvárral szomszédos Györgyfalva népének színes és mindenkinek a lelkében felejthetetlenül mély nyomokat hagyó népi-játékában gyönyörködött Kolozsvár és vidékének közönsége: bejött a városba a falunépe és ez alkalommal nem tejet, tojást, vaját vagy gyümölcsöt, hanem ősi lakodalmi szokását hozta magával.

Ennek az eseménynek annyi egyetemes értékű tanulsága van, hogy érdemes vele foglalkozni.

Az ősszel mult egy éve egy baloldali mozgalom népi táncbematatót tartott Kolozsvárt. Erre a szomszédos Györgyfalva népét is meghívták. A falu értelmes ifjúsági vezetője: Czako János, végzett diák falujának azt tanácsolta, hogy ezen a bemutaton ne vegyen részt, hanem mint egykor a kecseti kalácsa, ő is önálló este keretében, saját felelősségére és a felépítendő kultúrház javára adja majd elő népi művészetének legjellemzőbb alkotásait. Az indítvány elfogadott, és Czako János, a nép fia összeállította a falu lakodalmi szokásait. Munkáját itt Kolozsvárt megmutatta népművészettel komolyan foglalkozó szakembereknek s azok jóváhagyó véleményezése után megtette a lépéseket az előadás megrendezése iránt. Ismeretség alapján melléje állott Tamás Béláné úrnő és együtt gyakoroltatták a falut s járták a várost az engedélyek megszerzésére.

Ez a népi játék már előadásra készen állott, amikor Czako János ez év januárjában pár napi betegség után tragikus körülmények után meghalt. Munkatársa nem akarta a darab előadásának a gondolatát elejteni, s miután Czako János volt osztálytársai, a refarmátus teológiai fakultás hallgatói és a ref. ifjúság felelős vezetői elhalt társuk iránti kegyeletből minden támogatást felajánlottak, tovább folytak a rendezői munkák. A falu a legnagyobb örömmel látta, hogyha meg is halt „a falu legnagyobb fia”, annak barátai nem hagyják őket magukra.

Ilyen előzmények után történt meg a Györgyfalvi lakodalom előadása. Ez a bemutató nem akart más lenni, mint a valóságos, mai györgyfalvi lakodalom bemutatása. Csupán egy megcsalt lány és annak új szerelmese került a színpadra, úgy mint „szereplő”. E két alakot Czako János, a gimnáziumot végző fiú azért vette be a „darabba”, mert azt is be akarta mutatni, hogy miképpen történik egy násznéphez tartozónak a meghívása s emellett egy kis mozgalmasságot is akart általa teremteni. Ettől a két jelenettől eltekintve az egész estét kitöltő darab minden szava a nép saját szava és éneke volt. Valószínű, hogyha a szakemberek komolyan figyelmeztetik, Czako ezt a kitérést elhagyja. A darab rendezője maga is látta, hogy

ez nem talál a bemutatóba, de mivel Czako János a darabot így cenzuráltatta s arra így nyert engedélyt, – nem lehetett rajta változtatni.

*

Mi volt az értéke ennek az előadásnak?

Mindenekelőtt döntősúlyú bizonyágtétel amellett, hogy egy falusi végzett diák, aki soha nem tanult „népművészetet” a jelzett hibától eltekintve, milyen pompásan összegyűjtötte egy falu tényleges lakodalmi szokásait.

Egy olyan falu mozdult meg saját népszokása bemutatására, amelyik még soha tejnél, vajnál, gyümölcsnél egyebet Kolozsvárra nem hozott. Ez a nép pedig derekasan megállotta a helyét s megtisztelte azt a várost, amelyik megtisztelte őt. Ez előadás után a györgyfalviak bátrabb öntudattal gondolkodnak saját magukról, mert mély önbizalmat nyertek további munkájukhoz és őket az előadás után jobban szeretik a kolozsváriak. Az előadás megadta a döntő lökést annak, hogy Györgyfalvának kultúrháza legyen.

A bemutaton meg kellett látnunk, hogy mennyivel méltóságosabb, eticketesebb a falusi, mint a városi lakodalom, ahogy egyik barátom megjegyezte: a XVII. századi erdélyi úri lakodalom képének népi képmása bontakozott ki előttünk. Megmutatta a lakodalom, hogy az ősi népművészetnek milyen szép színei és formái vannak. Mennyi igazi keresztyén elem szövi át a nép lakodalmi szokásait.

Kevesen tudják, hogy a darab négy főszereplője, aki hónapokon át készült az előadásra, az előadás előtt két nappal bevonult katonának. Éppen az a tény mutatja, hogy itt nem népszínmű, hanem falusi népszokás bemutatásáról volt szó, hogy minden további nélkül be lehetett a darabba ugratni négy új férfit, hiszen minden felnőtt férfi privát gyakorlatból tudná az egész darabot előadni.

*

Mindezt ilyen részletesen nem irtuk volna meg, ha a Györgyfalvi lakodalommal kapcsolatban a Pásztortűzben nem lát napvilágot Nagy Ödön kritikája.

E kritika szerint a lakodalom a legismertebb népszokás, amelyet minden városi ember lát életében egyszer-kétszer. Szerinte a lakodalom rigmusai a mult században kerültek a vöfely-könyvekből a nép ajkára. A gyermekszülések korlátozásán kívül ez a falu semmit sem vett át a várostól – tehát a lakodalmi rigmusokat sem. A györgyfalviakat „a parasztság iránti romantikus úri vágyakozás” fogadta Kolozsvárt. A bíráló

szerint „a rendező városi fiatalember népi drámát akartak” a lakodalomból alkotni. Kifogásolja a népszimfőzetet és az énekeket, amelyek nem ősi népi dalok. Nem tetszik a kritikusként az előadók hajlongása s végül az, hogy ez a bemutató nem volt olyan, mint a magyarországi Gyöngyösbokréta.

Mindenekelőtt utasítsuk vissza a kritika tárgyát tévedéseit. A darabot egyedül Czákó János, györgyfalvi illetőségű, földműves szülőktől származó, falujával szervesen együtt élő fiatalember gyűjtötte össze és szerkesztette meg s nem holmi városi fiatalember. A darabot nem fiatalember, hanem egy kolozsvári úriasszony egyesegyedül rendezte, mert a melléje felkért, népművészettel foglalkozó teológiai hallgatók, s köztük a kritikus maga is, nem segítettek a rendezésben.

Másodszor nem fogadjuk el a kritika fölényeskedő, vállveregető hangját sem. Sem Györgyfalváról, sem a kolozsvári közönségről ma már nem lehet így beszélni. A györgyfalviakra nem áll az, amit az író a gyermekszületés korlátozásáról ír, mert hál’ Istennek elég sok a gyermek ebben a faluban s arra a kolozsvári közönségre, amely őket fogadta, nem áll az, hogy holmi romantikából fogadta ezt a falusi játékot. Akik ott voltak, azok már tudják, hogy mi a falu és a népművészet egyetemes magyar jelentősége. Mi a györgyfalviak „szolgai hajlongását” egyszerűen nem láttuk a színpadon, mert amit a kritikus annak vélt, nem volt más, mint a falusiak

magától jövő, tiszta örömből fakadó tiszteletadása a tomboló közönség felé. Úgy örültek a sikerüknek, saját maguk felfedezésének, hogy ezt másképp nem tudták kifejezni!

Es végül nem fogadjuk el a mértéket, amit a kritika felállított. Ez a darab azt akarta bemutatni, ahogy ma van a lakodalom. Ma így van és nem másképpen. Hogy ezen öntudatos népneveléssel hogy lehet változtatni, az más kérdés. A fő az, hogy ebből a van-ból kell elindulni. Ezt a van-t nem lehet a Gyöngyösbokréta mértékével és az új magyar zene szempontjaival mérni. Ma már maga Kodály sem beszél az ú. n. „népdalról” olyan megvetéssel, mint a kritikus. Másfelől azok a dalok amelyek a darabban voltak, a gyér cigányzene kísérete mellett minduntalan a Hári János énekeinek az emlékeit újították fel a mélyen és komolyan figyelő hallgatókban tehát mégis csak volt köztük az igazi népzenehez. A kisebbségi élet húszadik évében már eljuthattunk volna oda, hogy egy olyan sokoldalú képletet, mint ez a lakodalom is volt, ne mérjük azonnal magyarországi mértékkel. Az égvilágon senkinek sem jutott volna eszébe, hogy ez a darab erdélyi Gyöngyösbokréta akart volna lenni. Ez nem akart más lenni, mint Györgyfalva mai, tényleges népi életéből izelítő a kolozsvári magyar közönségnek s ez olyan jól sikerült, hogy a szigorú kritikus is elismeri: „A közönség jó érzéssel, s tiszta örömmel távozott a színházból”. Ez a lényeg! L. D.

„Szülőföldem”

a címe Tamási Áron legújabb könyvének. Új műfajt teremt új mondanivalói számára. A „Szülőföldem” egy pár napos otthoni látogatás, szülőfalujában, az udvarhelymegyei Farkaslakán. Önéletrajz is, hiszen a felbukkanó emlékek rajai a gyökérszálakat mutatják, melyből az író és ember Tamási táplálkozott és nagyra nőtt. Lehelletfinom művészi rajzok, miket csak a lélek mély rétegei tudnak megőrizni. De a Szülőföldem korrajz is, a mai székely falu élete. Valami sajátos szociográfia, melyben semmi tudományosság nincs, mégis a falu mai életének minden vonatkozására mélyreható pillantást tud vetni. S az egyéni emlékezés és a mai életrajza mögött az örök falu áll, a közösségi élet, melyet évezredek s a faj belső törvényszerűségei alakítottak ki s melynek család, s egyén csak kis habjai.

„Mint egy balladának, olyan szigorú a formája ennek az életnek. De emberi számítás szerint legalább biztos, megtartó és erős.

Igen, gondolom magamban, erről is könyvet kéne írni, sőt erről kéne igazán, a népi életformának ezeréves lelki és testi szerkezetéről, amelyet nem politikusok ácsoltak össze valamelyik társadalmi osztály védelmére, hanem névtelen emberi mű, mint a nyelv. Nem kezdetet lát a születésben és nem véget a halálban, hanem csak személyi változást mind a kettőben. S nemcsak az embernek emberhez való kapcsolatát szabályozza, hanem a szövetséget is, melyet a természettel és az Istennel mindnyájunknak meg kell köt-

nünk. Valóban olyan életforma ez, melyben a közösség az első és legfőbb személy s lelkében változatlan csupán az atyák és a fiúk cserélik egymást.”

S a nép és az intelligencia közötti szakadékra egy falusi történet elbeszélése után így mutat rá:

„Utána azonban halálával és bizakodással gondolkod a népre, mely ezer esztendőn keresztül védte földjét és őrizte leányait. Csak az a réteg, amely a nép felett áll és állítólag vezérli őt: csak az nem védte gazdaságát, lányát. Bizony két utat járt a kétféle magyarság s akik most ennek az eredményét látjuk, félelem és kétség kínozz minket, hogy mit hoz a jövő. Sokan keressük nyíltan és titokban a megtisztulás útját; s annyit már is biztosan tudunk, hogy a kétféle magyarság közül helyesebben a nép cselekedett.

Mit csináljunk tehát?

Gondolom, forduljunk vissza a néphez és tanuljunk meg tőle, ami jó. S ami jót tanulunk, tömjük be azzal a szakadékot, mely sötétben tátong a két magyar közt....”

A Szülőföldem tiszta művészet és mély emberi hitvallás. Benne Tamási, akinek annyi közéleti akciójával nem tudtunk egyetérteni, megtalálta a nem öncélú, de a közösségért való irodalom útján és eszközeivel a közösségi szolgálat leginkább nekivaló módját.

(J. B)

„A zseninek természetrajzi szüksége, hogy szeressék, hogy ünnepeljék... A meghajló tömegek, a feléje ragyogó szemek, az elámuló szívek: a társadalom mohó, organikus feléje hajtása az az Áron vesszeje, mely életét új és új szépségek kizuhogására nyitja meg. Miért van tört pályája minden nagy magyar talentumnak, minden magyar zseninek? Mert hiányzott körülöttük az a gazdag szív-talaj, melyből új és új gyökérrel szívhattak volna biztatást a holnap munkájához. Magánosan, üzelve, rágalmak, vak rab-szolgák és pimasz urak közt voltak kóborogó, kivert kutyái fajuknak. Nincs annyi panasz, amely meg tudja mondani ennek a kálváriának egész tartalmát: magyar zseninek születni.”

Szabó Dezső: Ady arcához, 1923.

Szabó Dezső-jubileum készül.

Csendben, de áhitatosan készülnek Magyarországon e májusban tartandó ünnepségre mindazok, akiknek új életet jelentett az ő munkássága. Szabó Dezső ez évben lesz 60 éves. Negyven évvel ezelőtt tett érettségét. Harmincöt évvel ezelőtt jelent meg első nyomtatott munkája és nemrég mult huszonöt éve – a máskor oly szorgalmas filologusok teljes hallgatása mellett – hogy megszólalt a faja életéért harcoló és soha meg nem alkvó Szabó Dezső. Május 23-án lesz húsz éve, hogy megkondította az Elsodort Falu hatalmas harangszavát. És ugyanakkor fog megjelenni az immár öt év óta egyfolytában, szédítő kitarással áradó Füzetek 50-ik száma is. A Dezső-nap (május 23) jelképesen volt az Elsodort Falu megjelenésének napjával választva és most a jubileumi napoknak is ez a dátum lesz a központja. „Milyen époszt, milyen megtörhetetlen hősi akaratot jelent ez a szám” – írja az Ujabb Műveinek 50-ik számát bejelentő sorokban. De aki nem látta közvetlenül is azt az erőt, ezt a nem hatvan, hanem „háromszor húszéves” fiatalságot, ami benne ég, az alig érezheti meg igazán ezt az époszt. Amikor a sajtónak írásaival szemben tanúsított elhallgatásáról beszélt, akkor mondotta: „Ezért vagyok hatvan évvel is fiatal – és leszek még negyven esztendeig...” Micsoda hit és akarat van ezekben a minden akadállyal szembeszegülő szavakban. És milyen hallatlanul nagy ajándék a sorstól a magyarság számára ez a nehézségekben csak mind jobban edződő hit, ez a végzet ellen való hatalmas tiltakozás.... Így készül a jubileumra és a további harcok életére Ő, tudva és vállalva mindent. És mi addig is, amíg bővebben adhatjuk részünket az ünnepléshez, kívánjuk minden gondolatunkkal, érzésünkkel és szeretetünkkel ama negyven esztendő megteljesését.

CZAKÓ JÁNOS.

Elsőéves theológiai hallgató volt, amikor az év elején meghalt és mégis akkora ígéret volt benne és akkora elkötelezést hagyott maga után, hogy meg kell róla emlékeznünk.

Egyike volt azoknak a fiataloknak, akiben mozgalmunk gondolatái már gimnázista korában megfogantak. Mint falusi földműves szülők gyermeke, megmaradt lélekben falusinak és mint tanult falusi fiu, nevelte a faluját. A református fiukat IKE csoportba szervezte és elvitte a legtávolabbi konferenciákra is. Megalapította az ifjúsági könyvtárt. Mozgalmat indított a györgyfalvi kulturház és iskola felépítésére. Összegyűjtötte faluja lakodalmi népszokásait s készült annak kolozsvári bemutatójára.

Évtizedekre visszamenőleg ő lett volna az első györgyfalvi tanult ember. Halála mélyen megrendítette faluját, de egyben el is kötelezte a falu belső megébredésének öntudatos továbbvitelére. Barátait, kollégáit korai halála arra kötelezi, hogy a falu nagy fia halála után se hagyják magukra a györgyfalviakat. Meg kell tapasztalniok, hogy Czako János barátai tudják mire kötelezi őket az igazi barátság.

L. D.

Dsida Jenő emlékest.

A római katolikus Női Misszió kolozsvári szervezete a Pásztortűz Dsida-emlékbizottságával karöltve, március 2-án Kolozsvárt megrendezte az első Dsida-emlékestet. Bevezetőt mondott Reischel Arthur, Dsida-verseket adott elő Török Erzsébet és emlékbeszédet tartott Nyirő József. Dsida egyik legkedvesebb zenedarabját: Bethoven: Mondschein-szonátáját elő adta B. Zsembery Elvira. Az est megrendezésében a legnagyobb szolgálatot a fiatal erdélyi költőnő: Sándor Judit végezte.

Mind a kezdeményezők, mind a szereplők és rendezők fáradozását illesse elismerés. Dsida Jenő valóban méltó arra, hogy a házsongárdi temetőben emlékkő jelölje a sirját. Az összegyűlt jobbára kegyes női közönséget látva, az volt az érzésünk, hogy ezt az akciót sürgősen szélesebb medrűvé kellene tenni, hogy a sok fiatalon elhunyt érdemes költő közül legalább ennek az egynek a sirján látszódjék meg, hogy valami kicsi hálás visszhang még a mi kemény erdélyi szívünkben is feltámad nagy költőink iránti tartozásaink részbeni törlesztésére, Ezt a kegyeletes kezdeményezést nem szabad annyiba hagyni.

Tizedik évfolyamunk

első számában köszönő szóval köszöntjük az olvasót. Hála Istennek, sok hűséges olvasónk járta végig velünk együtt az eltelt 9 év rögös útait s lép át velünk a tizedik jubileumi évbe.

Aki újra végignézi az eddigi kilenc évfolyamunk írásait, világosan megláthatja, hogy valóban mindig útban voltunk, mindig utat törtünk egy igazabb, élőbb, tisztább magyarság felé. Sem jobbra, sem balra ki nem tértünk abból az irányból, a magunk irányából, amerre elindultunk, s hovatovább úgy látjuk s úgy igazolják a dolgok, hogy ezért az útért érdemes volt harcolni, kemény ütésekkel kapni és adni is, ha kellett. Így lett az Erdélyi Fiatalok mozgalmából férfias vállalkozás – férfias tett.

Bizalommal kérjük előfizetőinket, hogy tartsanak meg hűséges szeretetükben. Ne késlekedjenek beküldeni hátrálékos és folyó évi előfizetési díjaikat. Szerezzenek lapunknak új barátokat és előfizetőket.

Előfizetési díjunk 1939-re is a régi marad.

ERDÉLYI FIATALOK.

FŐMUNKATARSÁK:

Balázs Ferenc, Dsida Jenő,
László József

Biró Sándor, Debreczeni László,
Haáz Ferenc, dr. Jancsó Béla,
László Dezső, dr. László Ferenc,
dr. Parádi Kálmán, Pálffy Károly,
dr. Szilágyi Olivér, dr. Tonk Emil,
dr. Váró György.

KIADÓHIVATALI titkár: Sinkó Ferencz.
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: Cluj, Str. Kogălniceanu 13 szám, földszint. Kéziratok és a lap adminisztrációját érintő levelek a szerkesztőség, illetve a kiadóhivatal címére küldendők.

ELŐFIZETÉSI DIJAK: Belföldön főiskolai hallgatóknak félévre 40 Lei, egész évre 70 Lei, tanítóknak is 70 Lei, másoknak félévre 70, egész évre 120 Lei, Magyarországon: 1937 január 1-től kezdve 5 pengő, főiskolásoknak 3,50 P, Csehszlovákiában egész évre 40 csehkorona, Jugoszláviában egész évre: 70 dinár.

MAGYARORSZÁGI FŐBIZOMÁNYOS a „Studium” könyvesbolt, Budapest, Kecskeméti-u. 8. Magyarországi előfizetési díjak általa is beküldhetők. Csekk számla: 4041.

PÉNZKÜLDÉMÉNYEK László Dezső szerkesztő címére küldendők: Cluj, Str. Kogălniceanu 16, Református kollégium.

Felelős szerkesztő és kiadó: László Dezső.

CENZURAT: „Gloria” Cluj